

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

УДК 343.14:351.745.7:343.974

<https://doi.org/10.56215/01201174.7>

Князев С. М. – доктор юридичних наук, професор, радник Міністра внутрішніх справ України, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1008-0852>;

Чернявський С. С. – доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>;

Грібов М. Л. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2437-5598>,

Міжнародне співробітництво у сфері негласних розслідувань

Мета дослідження полягає в здійсненні класифікації та висвітленні форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань, а також розробленні шляхів удосконалення правової регламентації таких форм і практики їх застосування. **Методологія.** Методологічний інструментарій обрано з огляду на поставлену мету, специфіку об'єкта й предмета дослідження. Він ґрунтується на загальному діалектичному методі наукового пізнання реальних явищ, а також їх зв'язків із практичною діяльністю оперативних підрозділів й органів досудового розслідування. Ці методи комплексно використано під час системного опрацювання: статистичних матеріалів про рівень злочинності й результати роботи органів розслідування України та Інтерполу; міжнародних договорів і національного законодавства низки держав; матеріалів практичної реалізації зазначених договорів; результатів досліджень з питань протидії міжнародній злочинності; положень наукових праць щодо використання правоохоронними органами різних країн негласних методів одержання інформації, необхідної для протидії злочинності; матеріалів оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень, під час розслідування яких застосовували заходи міжнародного співробітництва й негласного одержання інформації. **Наукова новизна.** За результатами дослідження сформовано пропозиції щодо підвищення ефективності практики міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності). На підставі запропонованого авторами підходу до класифікації форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань визначено напрями вдосконалення міжнародного права та гармонізації норм національних законів різних країн у частині застосування негласних методів одержання інформації, необхідної для боротьби з міжнародною злочинністю. **Висновки.** До форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) належать: 1) обмін між державами інформацією, необхідною для проведення негласних розслідувань, й інформацією, одержаною в процесі таких розслідувань; 2) обмін на взаємовигідних умовах спеціальною технікою, предметами та речовинами, необхідними для використання в процесі негласного розслідування; 3) залучення іноземних спеціалістів до участі в негласному розслідуванні чи окремих негласних слідчих дій; 4) проведення негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) за запитами іншої країни; 5) проведення комплексу негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) за запитами іншої держави (у межах однієї справи); 6) проведення спільних транскордонних негласних поліцейських операцій (негласних слідчих дій) правоохоронними органами двох і більше країн; 7) проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) за зверненням правоохоронних органів іншої держави; 8) одночасне проведення негласного розслідування в конкретній справі на територіях двох і більше держав їхніми правоохоронними органами у взаємодії. Зазначені форми відрізняються за рівнем складності. Простіші з них можуть бути охоплені складнішими. Що ширшим є спектр форм, які використовують, і що складнішими вони є, то ефективнішою буде протидія міжнародній злочинності.

Ключові слова: злочинність; негласні розслідування; слідчі дії; оперативно-розшукові заходи; розслідування злочинів; міжнародне співробітництво; правоохоронні органи.

Вступ

Однією з найнебезпечніших загроз безпеці та добробуту людей у різних країнах була й залишається злочинність, яка має різні масштаби, структуру й динаміку. Неоднаковими є й успіхи урядів і правоохоронних органів різних держав у боротьбі з нею. Проте спільною лишається основна світова тенденція розвитку

злочинності: вона стає дедалі організованішою, інтернаціональною. Свою діяльність, пов'язану з наркобізнесом, тероризмом, торгівлею людьми, відмиванням коштів, одержаних незаконним шляхом, та іншими видами злочинів, організовані злочинні формування часто здійснюють на територіях декількох країн.

Попередні наукові дослідження засвідчили, що, попри значні зусилля, жодна держава світу не може самостійно протидіяти міжнародній злочинності, і лише об'єднання зусиль, налагодження ефективного міжнародного співробітництва між компетентними суб'єктами може розв'язати глобальну проблему світової спільноти. Тому важливим напрямом дослідження є формування засад міжнародного співробітництва у сфері боротьби з міжнародною злочинністю (Cherniavskiy, Holovkin, Chornous, Bodnar, & Zhuk, 2019).

Слід акцентувати, що транснаціональні злочинні формування вживають активних і різноманітних заходів для конспірації своєї діяльності, вони послуговуються найсучаснішими досягненнями науки й техніки. Їх представники проникають в органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, судової адміністрації, де лобіюють свої незаконні інтереси. Тому викриття їхньої злочинної діяльності потребує застосування негласних форм і методів діяльності правоохоронних органів. Ці форми й методи надають можливість не лише ефективно розслідувати вже вчинені злочини, а й своєчасно виявляти та припиняти злочини, які готують, запобігати вчиненню їх. Таким чином, важливим аспектом дослідження питань боротьби зі злочинністю в сучасному світі є міжнародне співробітництво у сфері негласних розслідувань.

Використання негласних форм і методів діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності присвячено чимало праць українських й іноземних учених (Albul, 2019; Atkinson, 2019; Christopher, 2017; Kondrashechkin, 2017; Kruisbergen, 2017, 2013; Loftus, Goold, & Mac Giollabhui, 2015; Loftus, 2019; Maercker, & Guski-Leinwand, 2018; Petlitskiy, 2016; Schlembach, 2018; Henry, Rajakaruna, Crous, & Buckley, 2019; Vladimirov, 2017). Водночас бракує наукових досліджень, спрямованих на подолання проблем, що постають з питань міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження полягає в здійсненні класифікації та висвітленні форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань, а також розробленні шляхів удосконалення правової регламентації таких форм і практики їх застосування.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1) визначити зміст міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю залежно від рівня, на якому його здійснюють;

2) характеризувати особливості правового регулювання міжнародного співробітництва у

сфері боротьби зі злочинністю на кожному з рівнів, виокремивши конкретні форми та визначивши їхній зміст;

3) висвітлити специфіку практичної реалізації кожної із форм міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу

Усі країни послуговуються спеціальними (негласними) методами збирання інформації, необхідної для запобігання злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування. Такі методи здебільшого використовують у комплексі, вони передують застосуванню відкритих кримінальних процесуальних заходів протидії злочинності (затримання, допиту, обшуку, призначенню та проведенню експертиз, слідчому експерименту тощо). Діяльність правоохоронних органів з комплексного застосування спеціальних (негласних) методів для виконання конкретних завдань протидії злочинності в різних державах має різні назви: «негласні розслідування», «кримінальна розвідка», «оперативно-розшукова діяльність» тощо. Транснаціональний та конспіративний характер сучасної злочинності зумовлює необхідність міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) (Cherniavskiy, Nebytov, Kniaziev, Hribov, & Telenyk, 2020).

В умовах сьогодення така співпраця є невід'ємною частиною міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю як складної системи суспільних відносин, що реалізують з метою попередження, виявлення, розслідування злочинів, забезпечення належного судового розгляду кримінальних справ.

Відповідно до тлумачення поняття «рівень» як умовної горизонтальної лінії або площини, що слугує межею висоти, у контексті розвитку правовідносин, рівнями міжнародного співробітництва у сфері боротьби з міжнародною злочинністю ми вважаємо:

1) рівень двостороннього співробітництва між державами, що полягає у взаємодії між державами та їхніми компетентними органами, дипломатичними представництвами, консульськими установами й іншими уповноваженими суб'єктами;

2) співробітництво на регіональному рівні, що відбувається між державами за умови об'єднання за територіальною ознакою (Європейський Союз, Рада Європи) або в межах діяльності міжнародних організацій регіонального рівня. Ідеться про реалізацію міжнародного співробітництва в межах Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Організації американських держав та інші регіональні міжнародні організації, до завдань

діяльності яких належить сприяння боротьбі з міжнародною злочинністю;

3) співробітництво на світовому (глобальному) рівні, що відбувається за умови залучення до проблем боротьби з міжнародною злочинністю майже всіх держав світу, за умови сприяння міжнародних організацій світового рівня. Ідеться про Організацію Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи, Міжнародну організацію кримінальної поліції – Інтерпол тощо (Cherniavskiy, Holovkin, Chornous, Bodnar, & Zhuk, 2019).

На останньому – світовому (глобальному) – рівні негласні розслідування (кримінальну розвідку, оперативно-розшукову діяльність) не можна розглядати як форму або напрям міжнародного співробітництва. На цьому рівні можливе лише формування правових засад для міжнародної взаємодії між державами у сфері таких розслідувань.

На світовому (глобальному) рівні міжнародне співробітництво у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) безпосередньо не закріплено в провідних міжнародних документах, його здійснюють відповідно до Принципу співробітництва держав, передбаченому в міжнародних документах (ст. 1, 11, 13, 55, 56 Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) від 26 червня 1945 року; преамбула Віденської конвенції про право міжнародних договорів, укладена в межах діяльності ООН від 23 травня 1969 року, тощо).

Крім того, міжнародно-правовим підґрунтям співробітництва держав у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) є положення міжнародних договорів, укладених у межах ООН за окремими напрямами боротьби зі злочинністю.

У сфері протидії міжнародному тероризму до таких документів належать: Конвенція про злочини і деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден (1963); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971); Конвенція про запобігання і покарання за злочини проти осіб, що користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів (1973); Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979); Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію (1988), яку доповнює Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988); Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти

безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (1988), тощо.

У сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин і зловживанням ними це: Єдина конвенція про наркотичні засоби (1961); Конвенція про психотропні речовини (1971); Протокол 1972 року про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби (1961); Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988) тощо.

У сфері боротьби з іншими злочинами, що становлять міжнародну небезпеку, це: Міжнародна конвенція про припинення обігу порнографічних видань і торгівлі ними (1923); Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробленням грошових знаків (1929); Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами (1950); Конвенція про заходи, спрямовані на заборону й попередження незаконного ввезення, вивезення і передачі права власності на культурні цінності (1970) тощо.

Зазначені документи не містять положень, що безпосередньо вказують на можливість застосування негласних методів протидії злочинності в межах міжнародного співробітництва. Водночас у них є положення, аналіз яких дає підстави для припущення, що йдеться про застосування саме таких методів державами-учасницями під час взаємодії між ними. Так, у ч. 1 ст. 9 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988) передбачено, що держави – учасниці Конвенції співпрацюють у розслідуванні правопорушень, що мають міжнародний характер, з метою виявлення: персональних даних, місцеперебування та діяльності осіб, яких підозрюють в участі в цих правопорушеннях; переміщення доходів або власності, отриманих внаслідок вчинення таких правопорушень; переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, речовин, засобів, що використовують або призначені для використання під час учинення таких правопорушень.

Оскільки злочини у сфері наркообігу вчиняють здебільшого в умовах конспірації, то така співпраця передбачає імовірно й негласні заходи одержання інформації (а отже, обмін інформацією, одержаною в процесі таких заходів).

Крім того, ч. 2 зазначеної статті передбачає, що кожна сторона в необхідних межах здійснює, розробляє або вдосконалює конкретні програми підготовки персоналу правоохоронних й інших органів, зокрема митних, які відповідають за припинення правопорушень. Такі програми стосуються: методів, що використовують для виявлення та припинення правопорушень, маршрутів і засобів, що використовують особи,

яких підозрюють в участі в правопорушеннях, зокрема в державах транзиту, і відповідних контрзаходів; спостереження за ввезенням і вивезенням наркотичних засобів і психотропних речовин; сучасних правоохоронних методів тощо.

Цілком закономірним видається припущення, що поміж інших ідеться і про негласні методи.

Деякі документи ООН (як виняток) не лише закладають загальні основи міжнародного співробітництва в частині протидії злочинності (як гласними, так і негласними методами), а й безпосередньо вказують на можливість використання конкретних методів саме негласного характеру. Так, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року зазначає, що компетентні органи можуть створювати органи з проведення спеціальних розслідувань, застосовувати спеціальні методи розслідування, такі як контрольовані поставки, електронне спостереження або інші форми спостереження, агентурні операції тощо. Очевидно, що в цьому випадку йдеться саме про негласні розслідування (кримінальну розвідку, оперативно-розшукову діяльність).

Водночас жоден з документів глобального рівня не визначає форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань.

На регіональному рівні міжнародне співробітництво у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) у більшості документів, що врегульовують питання боротьби зі злочинністю, безпосередньо не закріплені. Окремі документи лише закладають підґрунтя для можливості здійснення такого співробітництва. Прикладом цього можуть бути договори, укладені в межах Ради Європи: Європейська конвенція про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 1959 року з додатковим протоколом 1978 року; Європейська конвенція про передачу провадження в кримінальних справах (1972); Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1977); Європейська конвенція про запобігання насильству і хуліганській поведінці глядачів під час спортивних заходів і зокрема футбольних матчів (1985); Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990).

Так, згідно зі ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, ратифікованої Законом України 1998 року, «договірні Сторони зобов'язалися надавати одна одній, відповідно до положень цієї Конвенції, якнайширшу взаємну допомогу в кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої Сторони».

Використання терміна «якнайширшу взаємну допомогу в кримінальному переслідуванні» дає підстави припускати можливість надання допомоги й у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності).

Проте, на відміну від глобального рівня міжнародного співробітництва, на регіональному є ширше коло документів, які або визначають можливість застосування конкретних негласних методів, або ж навіть встановлюють порядок їх застосування сторонами.

Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990) у ст. 4 прямо закріплює використання спеціальних слідчих повноважень і методів. Зокрема, у ній зазначено, що кожна Сторона розглядає питання про вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення її спроможності використовувати спеціальні слідчі методи, що сприяють встановленню та відстеженню доходів і збиранню пов'язаних із ними доказів. Такі методи можуть охоплювати постанови про підслуховування, нагляд, перехоплення телекомунікаційних повідомлень, доступ до комп'ютерних систем і постанови про надання конкретних документів.

Отже, це пряма вказівка щодо можливостей використання негласних методів розслідування.

Іншим прикладом безпосереднього закріплення окремих елементів міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) на регіональному рівні є Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах. Цю конвенцію було укладено 7 жовтня 2002 року в м. Кишинів у межах організації Співдружності Незалежних Держав.

Стаття 6 цієї Конвенції «Обсяг правової допомоги» встановлює, що договірні сторони в порядку взаємної правової допомоги можуть виконувати процесуальні й інші дії, передбачені законодавством запитуваної договірної сторони. З-поміж таких дій зазначено й проведення оперативно-розшукових заходів у межах розслідуваної кримінальної справи. Відповідно до чинних у зазначених країнах національних законів «Про оперативно-розшукову діяльність», до таких оперативно-розшукових заходів належать: зняття інформації з каналів зв'язку (з транспортних телекомунікаційних мереж), негласне візуальне спостереження за особою, упровадження поліцейських під прикриттям до організованих злочинних формувань, негласний візуальний та звуковий контроль у житлі або іншому володінні особи; контрольоване переміщення речовин і предметів, заборонених для вільного обігу, тощо. Усі ці заходи застосовують лише негласно (інакше немає сенсу їх проводити).

Така регламентація є лише встановленням можливості використання в межах міжнародного співробітництва окремих методів, що застосовують під час негласних розслідувань. Проте на регіональному рівні міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю наявні документи, що детально регламентують використання таких методів сторонами домовленостей.

Зокрема, це Протокол про співробітництво прикордонних відомств держав – членів Євразійського економічного співтовариства в оперативно-розшуковій діяльності в інтересах охорони зовнішніх кордонів (Додаток № 3 до Договору про співпрацю в охороні зовнішніх кордонів держав – членів Євразійського економічного співтовариства).

Протокол встановлює: конкретний перелік видів злочинної діяльності, задля протидії яким сторони співпрацюють у галузі оперативно-розшукової діяльності; порядок обміну інформацією, вирішення поточних питань, проведення зустрічей, здійснення матеріальних витрат. Однак ст. 2 Протоколу встановлює, що прикордонні відомства сторін здійснюють співпрацю в оперативно-розшуковій діяльності шляхом: виконання запитів про проведення оперативно-розшукових заходів; розроблення та реалізації спільних або узгоджених заходів щодо попередження, виявлення та припинення протиправних дій на зовнішніх кордонах, повідомлення одна одній про результати їх здійснення; ужиття заходів щодо виявлення та перевірки осіб, що беруть участь у підготовці до вчинення протиправних дій на зовнішніх кордонах; обміну досвідом роботи в оперативно-розшуковій діяльності; додаткового відпрацювання планів спільних оперативних заходів з використанням можливостей спецслужб із конкретних проблем, що становлять взаємний інтерес, щодо протидії транснаціональним організованим злочинним групам, представникам терористичних й екстремістських організацій, груп осіб та окремих осіб.

Аналіз національного законодавства про оперативно-розшукову діяльність держав – членів Євразійського економічного співтовариства засвідчує, що така діяльність є системою дій (оперативно-розшукових заходів), що ґрунтуються саме на негласних методах одержання інформації. Система таких методів, які використовують у боротьбі зі злочинністю, в інших країнах мають інші назви: «кримінальна розвідка», «негласні розслідування» тощо.

Слід зауважити, що держави – члени Євразійського економічного співтовариства мають схожі політичні та правові системи, національні закони «Про оперативно-розшукову діяльність» та спільні «прозорі» кордони. Це надає їм можливість укласти та реально виконувати такі угоди.

Держави, які мають відмінності в політичних і правових системах та законодавстві з питань негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) й не мають спільних «прозорих» кордонів, укладають угоди, які лише в загальних рисах визначають можливість використання спеціальних (негласних) методів у міжнародному співробітництві.

Так, Договір про співробітництво між Урядом України й Урядом Республіки Хорватія в боротьбі з тероризмом, контрабандою, зловживаннями наркотиками, організованою та іншою злочинністю від 26 жовтня 1993 року серед іншого передбачає «обмін оперативно-розшуковою, криміналістичною інформацією та матеріалами, відомостями про засоби проведення експертиз та можливості їх застосування». Тобто взаємодія між зазначеними країнами у сфері негласних розслідувань здійснюється лише у формі обміну інформацією, одержаною шляхом застосування негласних методів розслідування (оперативно-розшукових заходів).

Країни, які мають близькі політичні та правові системи, схожі національні закони у сфері негласних розслідувань і спільні «прозорі» кордони, укладають договори з детальною регламентацією співробітництва у сфері таких розслідувань (Cherniavskiy, Nebytov, Kniaziev, Hribov, & Telenyk, 2020).

Так, Протокол між Державним прикордонним комітетом Республіки Білорусь і Федеральною службою безпеки Російської Федерації про співробітництво оперативних підрозділів в інтересах охорони зовнішнього кордону союзної держави від 12 травня 2009 року передбачає широкий спектр форм співпраці сторін з питань оперативно-розшукової діяльності.

До таких форм, відповідно до ст. 4 протоколу, поміж іншого належать: надання інформації, що становить інтерес для оперативно-розшукової діяльності; проведення узгоджених оперативно-розшукових заходів й операцій. Стаття 8 Протоколу передбачає, що уповноважені органи сторін узгоджують проведення на території своїх держав оперативно-розшукових заходів та операцій, спрямованих на виконання одного конкретного завдання, які проводять щодо одного й того самого об'єкта (або групи взаємопов'язаних об'єктів). Узгоджені оперативно-розшукові заходи й операції здійснюють уповноважені органи сторін на підставі спільних планів.

У статті 9 Протоколу зазначено, що уповноважені органи сторін надають допомогу в проведенні оперативно-розшукових заходів шляхом: виявлення на території своєї держави осіб, фактів, подій, що стосуються злочинів, що розслідують уповноважені органи іншої сторони; розшуку на території своєї держави осіб, причетних до протиправної діяльності на

зовнішньому кордоні союзної держави; проведення на території своєї держави оперативно-розшукових заходів за письмовими запитами зацікавлених уповноважених органів іншої сторони; консультування уповноважених органів однієї сторони фахівцями іншої сторони.

Отже, зазначені положення передбачають не лише використання негласних методів одержання інформації однією стороною за запитом іншої, а й спільне комплексне використання сторонами таких методів щодо конкретних об'єктів. Фактично йдеться про спільне проведення негласних розслідувань на території обох держав.

Загалом аналіз двосторонніх і багатосторонніх (регіональних) міжнародних договорів у сфері боротьби зі злочинністю, а також практики їх реалізації дає змогу виокремити різноманітні форми міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності).

Найпоширенішою із цих форм є обмін інформацією, яка може бути використана для проведення негласних розслідувань. Таку інформацію можуть надавати уповноважені правоохоронні органи за запитом іншої, а також направляють в ініціативному порядку (з метою інформування іншої сторони про: виявлення відомостей щодо підготовки або вчинення злочинів її громадянами, чи стосовно її громадян або на її території).

Таку інформацію може бути отримано як відкритими методами, так і шляхом застосування негласних методів. Зокрема, для початку та (або) ефективного проведення негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) правоохоронними органами однієї держави важливе значення можуть мати відомості, які правоохоронні органи іншої отримують, не вдаючись до негласних методів (довідуються із заяв, повідомлень громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, ухвал і постанов суду, а також отримують за запитами до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ організацій).

Так само під час негласного провадження правоохоронним органам однієї держави (з метою попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів) може виявитися вкрай необхідною інформація, одержана такими органами іншої держави шляхом використання: негласного співробітництва; упровадження поліцейських під прикриттям до організованих злочинних формувань; негласного візуального й електронного спостереження; внутрішньокамерної розробки тощо (Cherniavskiy, Nebytov, Kniaziev, Hribov, & Telenyk, 2020).

У різних країнах інформація, одержана правоохоронними органами із застосуванням негласних методів, має різний статус і правовий режим використання. У будь-якому разі це відомості з обмеженим доступом. Проте в деяких країнах національне законодавство відносить цю інформацію до категорії службової, в інших – до таємниці слідства, а в третіх – до державної таємниці.

Останній підхід застосовують у країнах пострадянського простору. У більшості з них відомості про підготовку та вчинення злочинів, одержані за результатами оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій, засекречують як такі, що становлять державну таємницю. Це вкрай негативно позначається на можливості міжнародного обміну інформацією, що необхідно для боротьби зі злочинністю. Адже національне законодавство цих країн про державну таємницю містить низку перепон, що унеможливають або надто ускладнюють обмін такою інформацією.

Унаслідок цього обмін інформацією, що стала відома завдяки проведенню негласних заходів, здійснюють неофіційно (поза правовим полем). Із цього приводу в наукових джерелах (Vasylynchuk, & Dubyna, 2014) та методичній літературі прикладного спрямування (Havryliuk, Dubyna, & Danyliuk, 2007) зазначають, що міжнародне співробітництво у формі здійснення спільних оперативних розробок і розслідувань зазвичай починається з обміну (формального або неформального) оперативною інформацією.

Формальний обмін полягає насамперед у надісланні необхідних даних під час перевірки первинної інформації, виконання клопотань про надання правової допомоги в кримінальних справах. Отримані документи мають офіційний характер, їх використовують як підстави для організації документування злочинної діяльності.

Неформальний обмін інформацією здебільшого здійснюють за допомогою телефонного зв'язку, електронною поштою чи іншими інструментами спілкування через мережу Інтернет (Vasylynchuk, & Dubyna, 2014). Його проводять завдяки особистим контактам між представниками правоохоронних органів різних держав або ж через так званих офіцерів зв'язку (Havryliuk, Dubyna, & Danyliuk, 2007).

Поняття «офіцери зв'язку» є загальноприйнятим, але не цілком «офіційним». Такі особи постійно перебувають у дипломатичних представництвах своїх держав за кордоном, обіймаючи посади аташе, радників таких установ або представників компетентних національних центральних органів виконавчої влади (Havryliuk, Dubyna, & Danyliuk, 2007).

У двосторонніх і багатосторонніх (регіональних) міжнародних договорах, укладених з

питань протидії злочинності, подеколи йдеться про таку форму співпраці, як обмін (на взаємовигідних умовах) спеціальними засобами, криміналістичною технікою, іншими матеріальними засобами, які використовують у процесі попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів.

Використання зазначених вище техніки, предметів і речовин у процесі негласних розслідувань часто потребує участі спеціалістів – представників країни виробника (постачальника). Це є цілком закономірним, у зв'язку з необхідністю спеціальних знань, умінь і навичок для користування певним технічним засобом. Тому ще однією формою міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (оперативно-розшукової діяльності, кримінальної розвідки) є залучення спеціалістів з іншої країни.

Проте залучення спеціалістів у межах міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) може бути пов'язане не лише з використанням певних матеріальних засобів. Допомоги іноземних спеціалістів потребують під час проведення негласних слідчих дій (оперативно-розшукових заходів). У разі негласного прослуховування розмов у приміщеннях (або телефонних розмов) представників злочинного світу однієї країни на території іншої постає необхідність не просто в перекладачах, а знавцях специфічного кримінального жаргону та (або) специфічних діалектів. Крім того, аби вдало спланувати негласні заходи щодо таких категорій осіб, інколи доцільно залучати знавця особливостей їхньої психології.

У криміналістиці залучення спеціалістів до кримінального провадження розглядають, здебільшого в контексті використання для виконання завдань кримінального провадження спеціальних знань, умінь і навичок, що не належать до компетенції слідчого (Gottschalk, 2016; Guerrini, Robinson, Petersen, & McGuire, 2018; Shcherbakovskyi, 2018; Yaremchuk, 2017). Слідчий, у разі необхідності, залучає до досудового розслідування носіїв таких знань, умінь і навичок. Його ж знання (чи знання інших слідчих, детективів, працівників оперативних підрозділів поліції) щодо правових, організаційних і тактичних особливостей проведення досудового розслідування, за усталеними підходами, не можна вважати спеціальними. Вони є криміналістичними.

Загалом такий підхід є цілком обґрунтованим. Однак його застосування під час розгляду питань міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) може бути некоректним. Адже залучення іноземних спеціалістів з проведення негласних

заходів (з числа штатних і позаштатних працівників правоохоронних органів) можна обґрунтувати тим, що до компетенції слідчих (детективів, оперативних працівників поліції) запитуючої країни взагалі не належить проведення окремих видів цих заходів, а отже, вони не володіють потрібними знаннями, уміннями та навичками.

Залучення іноземних спеціалістів з проведення негласних заходів до негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) можуть здійснювати не лише у формі консультацій чи використання ними спеціальних технічних засобів негласного одержання інформації. Поширеною є практика залучення до роботи під прикриттям в організованих злочинних формуваннях спеціалістів з інших держав. Потреба в залученні іноземного спеціаліста під час проведення операцій під прикриттям часто пов'язана з тим, що поліцейського потрібно впровадити до злочинного формування, сформованого на етнічному підґрунті (з представників конкретного етносу іншої країни). Аналогічна ситуація постає і за необхідності проведення внутрішньокамерної розробки представників однієї держави в пенітенціарних установах іншої. Тому спеціаліст може бути як штатним працівником правоохоронного органу, так й особою, яка співпрацює з такими органами на конфіденційних засадах.

На жаль, у різних державах національне законодавство та підзаконні нормативно-правові акти не встановлюють можливість залучення іноземних поліцейських спеціалістів (негласних штатних працівників, негласних розслідувачів) до проведення операцій під прикриттям. Регламентації використання власних спеціалістів (негласних штатних працівників, негласних розслідувачів) за кордоном з метою протидії злочинності також не передбачено. До кола таких країн належать і держави пострадянського простору (Україна, Казахстан, Молдова). Законодавці цих країн у період з 2012 року, запровадивши в кримінальний процес інститут негласних слідчих дій (зокрема поліцейських операцій під прикриттям), не визначили особливості міжнародного співробітництва в цій сфері.

Водночас національні закони більшості держав – членів ЄС встановлюють як особливості негласних розслідувань, так і можливість участі в проведенні їх спеціалістів з інших держав.

Кримінальний процесуальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини регламентує діяльність штатних негласних працівників (офіцерів поліції або інших правоохоронних органів під прикриттям). Відповідно до нормативного визначення § 110-а (абз. 2) КПК ФРН, штатним негласним співробітником (негласним розслідувачем) є чиновник

поліцейської служби, який веде розслідування під легендою (як інша особа, яку вигадано для цього на тривалий проміжок часу). Залучення поліцейських під прикриттям з інших держав для проведення негласних розслідувань на території Німеччини дозволено (з дотриманням встановленої процедури). Регіон або країну, звідки запрошують іноземного спеціаліста, визначають відповідно до вимог конкретної справи. Штатні негласні працівники поліції Німеччини (негласні розслідувачі) можуть бути задіяні в операціях, що проводяться за кордоном.

На території Бельгії поліцейські під прикриттям можуть діяти поряд з бельгійськими агентами (з обмеженням окремих повноважень). Агентурні операції за участю іноземних представників проводяться за запитом іншої держави та з дозволу прокурора. Водночас функціонує система обміну агентами, які спроможні діяти в різних сферах злочинної діяльності з іншими країнами. Для запрошення бельгійського агента з метою проведення таємної операції іноземним правоохоронцям необхідно мати офіційний запит від органу, якому потрібна допомога, і відповідний дозвіл прокурора. Водночас орган іншої держави, що звернувся за допомогою, повинен забезпечити агентам фізичний захист і можливість діяти на таких самих засадах, як у Бельгії (Savchenko, Matviichuk, & Nykyforchuk, 2004).

Польське законодавство агентурні операції на території держави дозволяє щодо боротьби з наркобізнесом і тільки на підставі запиту іноземної держави. Для цього залучають як польських агентів, так й агентів інших країн. Міжнародну співпрацю здійснюють переважно з Великою Британією та Німеччиною. На іноземного агента поширюється такий самий правовий захист, як і на польського агента, проте він не має права вчинити будь-яку дію, що не передбачена затвердженим планом операції або виходить за межі визначеного кола повноважень.

На території Чеської Республіки дозволеною є робота агента іншої держави за умови, що він працюватиме як інформатор (тобто як цивільна особа). Таку форму співпраці здебільшого використовують під час операцій з правоохоронними органами Німеччини й Австрії (Savchenko, Matviichuk, & Nykyforchuk, 2004).

Таку практику не може бути розцінено як втручання однієї країни у внутрішні справи іншої (в окремих наукових працях обстоюють думку, згідно з якою проведення негласних заходів представниками правоохоронних органів однієї держави на території іншої – це однозначне порушення принципу невтручання у внутрішні справи іншої держави).

Із цього приводу можна стверджувати таке. По-перше, безпосередня участь іноземного

спеціаліста в проведенні операцій під прикриттям (упровадження його в злочинне угруповання) часто відбувається за ініціативою держави на території якої проводять такі операції. Якщо ж ініціатором є інша сторона, то реалізацію операції, безумовно, слід узгоджувати з уповноваженими органами держави, у якій планують проведення негласних заходів. По-друге, у зазначених випадках іноземні спеціалісти (негласні розслідувачі, штатні та позаштатні працівники правоохоронних органів іншої держави) є лише учасниками відповідних негласних заходів. Вони ні фізично, ні процесуально не можуть самостійно організувати впровадження до певної злочинної групи або ж проведення внутрішньокамерної розробки, оскільки це складні заходи, що потребують ретельної підготовки за участю фахівців місцевих правоохоронних органів.

Зазначене стосується є решти негласних заходів: їхній зміст природа передбачає, що незалежно від участі іноземних спеціалістів ці заходи повинні проводити саме представники місцевих правоохоронних органів. Тільки вони зможуть на належному рівні організувати ефективне їх проведення. Із цим пов'язана така форма міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань, як проведення правоохоронними органами однієї країни окремих негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, оперативно-розшукових заходів, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) за запитами іншої.

Поширеною практикою в міжнародній співпраці є проведення окремих слідчих дій правоохоронними органами однієї країни за запитом іншої. Таку форму співробітництва здійснюють у межах надання державами одна одній міжнародної правової допомоги, відповідно до конвенцій ООН, двосторонніх і багатосторонніх договорів, вона стосується процесуальних дій, що проводять відкрито: допитів, обшуків, тимчасового доступу до речей і документів тощо.

У частині проведення негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, оперативно-розшукових заходів, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) така практика наявна лише у відносинах між країнами, що мають близькі політичні та правові системи, спільні («прозорі») кордони.

Іноколи постає необхідність у проведенні не одного негласного заходу, а їх комплексу, щодо конкретної особи або групи осіб, причому не відбувається перейняття кримінального провадження. Таке комплексне проведення негласних заходів вважаємо окремою формою міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань.

Злочинна діяльність транснаціональних злочинних формувань часто буває пов'язана з перетином їхніми членами державних кордонів, спробами перевести (або переслати) через них предмети та речовини, заборонені для вільного обігу, переправити нелегальних мігрантів. Аби зафіксувати вчинення таких протиправних дій і надалі використати одержані дані як докази в кримінальному провадженні, мають бути узгоджені спільні дії всіх сторін. Основний зміст цих дій полягає в негласному контролі правоохоронних органів зацікавлених держав за реалізацією злочинцями протиправних намірів, щоб затримати їх. Проведення цих операцій є достатньо ефективним засобом боротьби з різними міжнародними злочинами.

Здійснення негласного контролю за вчиненням злочинів, що пов'язані з переправленням через державні кордони різних держав речовин і предметів, заборонених для вільного обігу, здебільшого завершується затриманням зловмисників під час перетину кордону однієї з держав. Однак часто це буває невинуватим. Адже для того, або викрити та знешкодити членів злочинного формування в країні призначення (одержувачів зазначених предметів і речовин), потрібно не лише вільно (під негласним контролем) пропустити контрабанду через державний кордон, а й простежити за її подальшою долею.

На заваді цьому здебільшого постає неузгодженість національних законодавств зацікавлених держав. За національним законодавством низки країн, одержання офіційної інформації про підготовку злочину, пов'язаного із ввезенням речовин і предметів, заборонених для вільного обігу, є підставою для безальтернативного рішення про припинення цього злочину в момент замаху на його вчинення (під час перетину державного кордону). Тому під час проведення багатоходових операцій з викриття діяльності транснаціональних злочинних формувань інформацію про планування злочинів, пов'язаних із транскордонними поставками, передають неофіційними каналами – через «офіцерів зв'язку» або через особисті контакти правоохоронців. У такому випадку кожна держава проводить на своїй території комплекс негласних заходів у межах відповідного негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової справи).

Водночас правоохоронні органи країни, з якої вивозять відповідні предмети та речовини, вільно пропустивши їх через державний кордон (навіть під негласним контролем), ризикують втратити головні докази злочинної діяльності, а отже, залишити безкарним учинений злочин. У такій ситуації важливо, аби інша сторона потім

передала докази, одержані в процесі власного розслідування.

Теж постає необхідність зазначення у двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорах можливості проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) правоохоронними органами однієї держави за зверненням правоохоронних органів іншої. Така практика діє щодо проведення звичайних розслідувань. Тому цілком можливим вважаємо урегулювання на міжнародному рівні проведення негласних розслідувань правоохоронними органами однієї країни на замовлення іншої. Така форма міжнародного співробітництва не обов'язково має бути пов'язана з транскордонним контрольованим постачанням. Постає чимало інших ситуацій, у яких можливе таке звернення (наприклад, якщо члени злочинного угруповання, які вчиняли кримінальні правопорушення на території однієї країни, виїхали до іншої та намагаються організувати свою злочинну діяльність на її території; коли організатор чи основний вигодоодержувач злочинної діяльності перебуває на території однієї країни, а злочинна діяльність відбувається на території іншої).

У разі проведення негласного розслідування однією стороною на замовлення іншої негласне збирання доказів проводять лише правоохоронні органи країни, до якої надійшов відповідний запит. Інша країна лише очікує результатів. Проте міжнародна правоохоронна практика засвідчує, що в різних випадках є необхідність у проведенні узгоджених дій правоохоронних органів усіх зацікавлених держав з одночасного проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) у конкретній справі. Кожна держава проводить такі розслідування на власній території відповідно до національного законодавства. Водночас проведення всіх дій має бути скоординоване всіма сторонами.

Така форма міжнародного співробітництва є складною та може охоплювати інші розглянуті вище форми, такі як обмін інформацією, залучення іноземних спеціалістів до проведення конкретних негласних заходів, операції з транскордонного контрольованого постачання предметів і речовин, заборонених міжнародними нормативно-правовими актами до вільного обігу, тощо.

Наукова новизна

У сучасних умовах правове регулювання взаємодії між різними державами у сфері негласних розслідувань на глобальному та регіональному рівнях, на рівні двосторонніх відносин і національних законів окремих країн потребує вдосконалення.

Система кроків з такого вдосконалення має прагнути до ідеальної теоретичної мети – забезпечення правових підстав і реальних можливостей для застосування всіх форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (від найпростіших до найскладніших) у відносинах якнайширшого кола держав світу.

Заради досягнення цієї мети в документах глобального рівня (документах ООН щодо боротьби з різними видами міжнародних злочинів) необхідно визначити форми міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності). Доцільно запровадити єдину термінологію щодо визначення основних понять цієї сфери.

Послугуючись такою термінологією, слід визначити форми міжнародного співробітництва і у сфері негласних розслідувань на рівні багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів.

Формування спільного узгодженого підходу до можливості використання спектру форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань є необхідним і на рівні національних законів усіх зацікавлених держав.

Висновки

Відповідно до тлумачення поняття «форма» як способу організації та зовнішнього вираження діяльності, до форм міжнародного співробітництва у сфері негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) належать:

1. Обмін між державами інформацією, необхідною для проведення негласних розслідувань (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності), та інформацією, одержаною під час таких розслідувань.

Така форма міжнародного співробітництва об'єктивно передбачає два різновиди: офіційний та неофіційний. Офіційний різновид охоплює такі дії:

а) надання уповноваженими правоохоронними органами однієї держави інформації, необхідної для проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) уповноваженим правоохоронним органам іншої (за запитом останньої);

б) ініціативне надання уповноваженими правоохоронними органами однієї держави інформації, одержаної під час негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) уповноваженим правоохоронним органом іншої.

Неофіційний різновид міждержавного обміну інформації передбачає надання різними країнами

(в особі представників їхніх правоохоронних органів) одна одній будь-якої інформації, що сприятиме виконанню завдань боротьби з міжнародними злочинами. Зазначене зумовлено відмінностями й неузгодженістю положень національних законодавств різних країн у питаннях державної таємниці та таємниці досудового розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності), складністю процедур розсекречування інформації та надання її уповноваженим органам іншої держави.

2. Міждержавний обмін на взаємовигідних умовах спеціальною технікою, предметами й речовинами, необхідними для використання в процесі негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності).

3. Залучення спеціалістів з числа працівників правоохоронних органів (або цивільних осіб, які таємно співпрацюють з ними) однієї держави уповноваженими правоохоронними органами іншої для участі в негласному розслідуванні (кримінальній розвідці, оперативно-розшуковій діяльності) або в окремих негласних слідчих діях (негласних поліцейських операціях, розвідувальних заходах у кримінальному середовищі).

4. Проведення правоохоронними органами однієї країни окремих негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) за запитами іншої.

5. Проведення правоохоронними органами однієї країни комплексу негласних слідчих дій (негласних поліцейських операцій, розвідувальних заходів у кримінальному середовищі) за запитами іншої (у межах однієї справи).

6. Проведення спільних поліцейських операцій правоохоронними органами двох та більше країн з негласного контролю за вчиненням злочинів, що пов'язані з нелегальним перетином державних кордонів та (або) незаконним переміщенням через них предметів і речовин, заборонених для вільного обігу.

7. Проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) правоохоронними органами однієї держави за зверненням правоохоронних органів іншої.

8. Одночасне проведення негласного розслідування (кримінальної розвідки, оперативно-розшукової діяльності) у конкретній справі на територіях двох і більше держав їхніми правоохоронними органами у взаємодії.

Зазначені форми різняться за рівнем складності. Простіші з них можуть належати до складніших. Що ширшим є спектр форм, які використовують, і що вони складніші, то ефективнішою буде боротьба з міжнародною злочинністю.

REFERENCES

- Albul, S.V. (2019). Intelligence function of operatively-search activities of the Ukrainian National Police: questions of conceptualization and proceduralization. *Legal Scholarly Discussions in the XXI Century*. Lviv-Torun: Liha-Pres. doi: 10.36059/978-966-397-121-6/1-19.
- Atkinson, C. (2019). Mind the grass! Exploring the assessment of informant coverage in policing and law enforcement. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 14, 1-19. doi: 10.1080/18335330.2019.1572913.
- Cherniavskiy, S., Holovkin, M., Chornous, Y., Bodnar, V., & Zhuk, I. (2019). International Cooperation in the Field of Fighting Crime: Directions, Levels and Forms of Realization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 22(3). Retrieved from <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16705?locale=en>.
- Cherniavskiy, S., Nebytov, A., Kniaziev, S., Hribov, M., & Telenyk, S. (2020). The Forms of International Co-Operation in the Area of Undercover Investigations. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 23(1). Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/the-forms-of-international-cooperation-in-the-area-of-undercover-investigations-9021.html>.
- Christopher, N. (2017). Liability to Deception and Manipulation: The Ethics of Undercover Policing. *Journal of Applied Philosophy*, 34(3), 370-388. doi: <https://doi.org/10.1111/japp.12243>.
- Gottschalk, P. (2016). Knowledge Management in Criminal Investigations: The Case of Fraud Examiners. *Journal of Information & Knowledge Management*, 15(04). doi: <https://doi.org/10.1142/S021964921650043X>.
- Guerrini, C.J., Robinson, J.O., Petersen, D., & McGuire, A.L. (2018). Should police have access to genetic genealogy databases? Capturing the Golden State Killer and other criminals using a controversial new forensic technique. *PLoS Biol*, 16(10). doi: <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2006906>.
- Havryliuk, V.I., Dubyna, V.I., & Danyliuk, M.P. (2007). *Aktualni aspekty mizhnarodnoho spivrobitnytstva orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy na napriamku protydyi torhivli liudmy* [Topical aspects of international cooperation of internal affairs bodies of Ukraine in the direction of combating human trafficking]. Kyiv: Tsyfra [in Ukrainian].
- Henry, P., Rajakaruna, N., Crous, C., & Buckley, J. (2019). Key attributes of an effective human source handler: Implications for handler selection and training. *The Police Journal*, 93(4). doi: 10.1177/0032258X19862589.
- James, R. (2017). Steiner-Dillon, Expertise on Trial. *Columbia Science and Technology Law Review*, 19. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2956078>.
- Kondrashechkin, R.V. (2017). Pravovoe polozhenie lits, okazyvaiushchikh konfidentsialnoe sodeystvie organam, osushchestvliaiushchim operativno-razysknuui deiatelnost [Legal status of persons providing confidential assistance to bodies carrying out operational-search activities]. *Politseyskaia deiatelnost, Police activity*, 4, 16-24. doi: 10.7256/2454-0692.2017.4.23509 [in Russian].
- Kruisbergen, E.W. (2013). Infiltrating organized crime groups. Theory, regulation and results of a last resort method of investigation. *Cahier Politiestudies*, 3, 109-136. doi: 10.1007/978-3-319-55973-5_15.
- Kruisbergen, E.W. (2017). When Other Methods Fail... Infiltrating Organized Crime Groups in the Netherlands. *Contemporary Organized Crime*, 15, 253-278. doi: 10.1007/978-3-319-55973-5_15.
- Loftus, B. (2019). Normalizing covert surveillance: the subterranean world of policing. *The British Journal of Sociology*, 70(5), 2070-2091. doi: 10.1111/1468-4446.12651.
- Loftus, B., Gould, B., & Mac Giollabhui, S. (2015). From a Visible Spectacle to an Invisible Presence: The Working Culture of Covert Policing. *British Journal of Criminology*, 56, azv076. doi: 10.1093/bjc/azv076.
- Maercker, A., & Guski-Leinwand, S. (2018). Psychologists' involvement in repressive «Stasi» secret police activities in former East Germany. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, 7(2), 107-119. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/ipp0000085>.
- Petlitskiy, S.V. (2016). Sravnitelnyy analiz norm, reglamentiruiushchikh poriadok primeneniia mer po obespecheniiu bezopasnosti k litsam, okazyvaiushchikh sodeystvie na konfidentsialnoy osnove (po zakonodatelstvu Respubliki Belarus i zarubezhnykh stran) [Comparative analysis of the rules governing the application of security measures to persons providing assistance on a confidential basis (according to the legislation of the Republic of Belarus and foreign countries)]. *Novyy universitet, New university*, 10(68), 43-50. doi: 10.15350/2221-7347.2016.10 [in Russian].
- Savchenko, A.V., Matviichuk, V.V., & Nykyforchuk, D.I. (2004). *Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia ahentury pravookhoronnykh orhanamy derzhav Yevropy ta SShA* [International dosvid vikorystannia agenturi law enforcement authorities of Europe and the United States]. Ya.Yu. Kondratiev (Eds.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy [in Ukrainian].
- Scherbakovskyi, M.H. (2018). Sutnist, struktura ta tsili vykorystannia spetsialnykh znan u sudochynstvi [Essence, structure and objectives of special knowledge use for legal proceedings]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky, Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 18, 184-193. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.20> [in Ukrainian].
- Schlembach, R. (2018). Undercover policing and the spectre of 'domestic extremism': the covert surveillance of environmental activism in Britain. *Social Movement Studies*, 17, 1-16. doi: 10.1080/14742837.2018.1480934.
- Vasylynychuk, V.I., Dubyna, V.I. (2014). Vzaiemodiia operatyvnykh pidrozdiliv MVS Ukrainy z pravookhoronnykh orhanamy inozemnykh derzhav u sferi borotby zi zlochynamy, poviazanykh z torhivlieu liudmy [Interaction of operational units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine with law enforcement agencies of foreign states in the field of combating crimes related to human trafficking]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 3, 228-242 [in Ukrainian].
- Vladimirov, S.I. (2017). The Question of the Definition «Assistance to Citizens Operational Units of Internal Affairs Bodies». *Actual Problems of Russian Law*, 6, 195-201. doi: <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2017.79.6.195-201>.

Yaremchuk, V.O. (2017). Orhanizatsiia zaluchennia spetsialista do provedennia slidchykh (rozshukovykh) dii [Organization of involvement of a specialist in the conduct of investigative (search) activities]. *Problemy zakonnosti, Problems of legality*, 139, 231-239. doi: 10.21564/2414-990x.139.111 [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Albul S. V. Intelligence function of operatively-search activities of the Ukrainian National Police: questions of conceptualization and proceduralization. *Legal Scholarly Discussions in the XXI Century* : book. Lviv-Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 1–19. doi: 10.36059/978-966-397-121-6/1-19.
- Atkinson C. Mind the grass! Exploring the assessment of informant coverage in policing and law enforcement. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*. 2019. No. 14. P. 1–19. doi: 10.1080/18335330.2019.1572913.
- Cherniavskiy S., Holovkin M., Chornous Y., Bodnar V., Zhuk I. International Cooperation in the Field of Fighting Crime: Directions, Levels and Forms of Realization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Issue. 3. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16705?locale=en>.
- Cherniavskiy S., Nebytov A., Kniaziev S., Hribov M., Telenyk S. The Forms of International Co-Operation in the Area of Undercover Investigations. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/the-forms-of-international-cooperation-in-the-area-of-undercover-investigations-9021.html>.
- Christopher N. Liability to Deception and Manipulation: The Ethics of Undercover Policing. *Journal of Applied Philosophy*. 2017. No. 34 (3). P. 370–388. doi: <https://doi.org/10.1111/japp.12243>.
- Gottschalk P. Knowledge Management in Criminal Investigations: The Case of Fraud Examiners. *Journal of Information & Knowledge Management*. 2016. No. 15 (04). doi: <https://doi.org/10.1142/S021964921650043X>.
- Guerrini C. J., Robinson J. O., Petersen D., McGuire A. L. Should police have access to genetic genealogy databases? Capturing the Golden State Killer and other criminals using a controversial new forensic technique. *PLoS Biol*. 2018. No. 16 (10). doi: <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2006906>.
- Гаврилюк В. І., Дубина В. І., Данилюк М. П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми. Київ : Цифра, 2007. 171с.
- Henry P., Rajakaruna N., Crous C., Buckley J. Key attributes of an effective human source handler: Implications for handler selection and training. *The Police Journal*. 2019. Vol. 93. Issue 4. doi: 10.1177/0032258X19862589.
- James R. Steiner-Dillon, Expertise on Trial. *Columbia Science and Technology Law Review*. 2017. No 19. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2956078>.
- Кондрашечкин Р. В. Правовое положение лиц, оказывающих конфиденциальное содействие органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность. *Полицейская деятельность*. 2017. № 4. С. 16–24. doi: 10.7256/2454-0692.2017.4.23509
- Kruisbergen E. W. Infiltrating organized crime groups. Theory, regulation and results of a last resort method of investigation. *Cahier Politiestudies*. 2013. No. 3. P. 109–136. doi: 10.1007/978-3-319-55973-5_15.
- Kruisbergen E. W. When Other Methods Fail... Infiltrating Organized Crime Groups in the Netherlands. *Contemporary Organized Crime*. 2017. Chapter 15. P. 253–278. doi: 10.1007/978-3-319-55973-5_15.
- Loftus B. Normalizing covert surveillance: the subterranean world of policing. *The British Journal of Sociology*. 2019. Vol. 70. Issue 5. P. 2070–2091. doi: 10.1111/1468-4446.12651.
- Loftus B., Goold B., Mac Giollaibhui S. From a Visible Spectacle to an Invisible Presence: The Working Culture of Covert Policing. *British Journal of Criminology*. 2015. No. 56. azv076. doi: 10.1093/bjc/azv076.
- Maercker A., Guski-Leinwand S. Psychologists' involvement in repressive «Stasi» secret police activities in former East Germany. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*. 2018. No. 7(2). P. 107–119. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/ipp0000085>.
- Петлицкий С. В. Сравнительный анализ норм, регламентирующих порядок применения мер по обеспечению безопасности к лицам, оказывающих содействие на конфиденциальной основе (по законодательству Республики Беларусь и зарубежных стран). *Новый университет*. 2016. № 10 (68). С. 43–50. (Серия «Экономика и право»). doi: 10.15350/2221-7347.2016.10
- Савченко А. В., Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США : посібник / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 60 с.
- Щербаківський М. Г. Сутність, структура та цілі використання спеціальних знань у судочинстві. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18 С. 184–193. doi: <https://doi.org/10.32353/khrife.2018.20>.
- Schlembach R. Undercover policing and the spectre of 'domestic extremism': the covert surveillance of environmental activism in Britain. *Social Movement Studies*. 2018. No. 17. P. 1–16. doi: 10.1080/14742837.2018.1480934.
- Василинчук В. І., Дубина В. І. Взаємодія оперативних підрозділів МВС України з правоохоронними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 228–242.
- Vladimirov S. I. The Question of the Definition «Assistance to Citizens Operational Units of Internal Affairs Bodies». *Actual Problems of Russian Law*. 2017. No. 6. P. 195–201. doi: <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2017.79.6.195-201>.
- Яремчук В. О. Організація залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. *Проблеми законності*. 2017. № 139 С. 231–239. doi: 10.21564/2414-990x.139.111.

Стаття надійшла до редколегії 18.06.2020

Kniaziev S. – Doctor of Law, Professor, Adviser to the Minister of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1008-0852>;

Cherniavskiy S. – Doctor of Law, Professor, Vice-Rector of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>;

Hribov M. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Operative and Searching Activity of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2437-5598>

International Cooperation in the Field of Covert Investigations

The **purpose** of the study is to classify and disclose the content of forms of international cooperation in the field of covert investigations, as well as to develop ways to improve the legal regulation of such forms and the practice of their application. **Methodology.** Methodological tools are selected taking into account the purpose, specifics of the object and subject of research. It is based on a general dialectical method of scientific knowledge of real phenomena, as well as their connections with the practical activities of operational units and pre-trial investigation bodies. These methods were comprehensively used in the systematic processing of: statistical materials on the state of crime and the results of the investigative bodies of Ukraine and Interpol; international treaties and national legislation of a number of states; materials for the practical implementation of these agreements; the results of research on combating international crime; provisions of scientific works on the use by law enforcement agencies of different countries of covert methods of obtaining information necessary to combat crime; materials of operative-search cases and criminal proceedings, during the investigation of which measures of international cooperation and measures of secret receipt of information were applied. **Scientific novelty.** According to the results of the study, proposals were made to increase the effectiveness of the practice of international cooperation in the field of covert investigations (criminal intelligence, operational and investigative activities). Based on the proposed author's approach to the classification of forms of international cooperation in the field of covert investigations, the directions of improving international law and harmonization of national laws of different countries in terms of using covert methods to obtain information necessary to combat international crime. **Conclusions.** Forms of international cooperation in the field of covert investigations (criminal intelligence, operational and investigative activities) include: 1) exchange between states of information necessary for covert investigations and information obtained in the course of such investigations; 2) exchange on mutually beneficial terms of special equipment, objects and substances necessary for use in the process of covert investigation; 3) involvement of foreign specialists for their participation in covert investigations or in some covert investigative actions; 4) conducting certain covert investigative actions (covert police operations, intelligence activities in a criminal environment) at the request of another country; 5) conducting a set of covert investigative actions (covert police operations, intelligence activities in a criminal environment) at the request of another state (within one case); 6) conducting joint cross-border covert police operations (covert investigative actions) by law enforcement agencies of two or more countries; 7) conducting a covert investigation (criminal intelligence, operational and investigative activities) at the request of law enforcement agencies of another state; 8) simultaneous conduct of a covert investigation in a particular case in the territories of two or more states by their law enforcement agencies in cooperation. These forms differ in their complexity. Simpler ones may be included in the content of more complex ones. The wider the range of forms used and the more complex they are, the more effective the fight against international crime will be.

Keywords: crime; covert investigations; investigative actions; operational and investigative measures; crime investigation; international cooperation; police.